

Předmět: US_42 Úvod do uměnovědných studií

Seminární práce

Téma: Proměna vkusu

Alena Jakobová

UČO:413822

Proměna vkusu

v k u s - (z čes. slova *gusto*, to z lat. *gustus* = chuť) - v nejširším, nespécif. smyslu záliba, choutka, takt, smysl pro slušnost, jemnost, elegantnost. Hist. se vyvinulo dvojí použití termínu vkus: 1. V. označuje schopnost lidí rozeznat estetické hodnoty zapadající do rámce určité kolekt. ---'normy,---společenské konvence, ---'kulturního vzoru, resp. schopnost chovat se podle nich. Vkus se tedy projevuje ve způsobu jednání, v činnosti i jejích výsledných produktech.

Pohybuje se na hodnotící škále "kladný - záporný", resp. "dobrý - špatný" ("vkus - nevkus"). Dobrý vkus je v sociálním prostředí sdílejícím danou normu známkou kultivovanosti, zvyšuje prestiž, event. pomáhá k roli ---'arbitra v situacích estetického hodnocení, může být i jednou z podmínek získání určitého vyššího sociálního postavení. Projevy špatného vkusu jsou známkou nekultivovanosti, bývají spojovány s označením kýč, kýčovitost, neomalenost, vulgárnost.

2. Termín vkus se užívá jako globální charakteristika estetického zaměření historické etapy nebo určité společenské vrstvy, etnické skupiny apod. Hovoří se o tzv. dobovém vkusu, národním vkusu, lidovém vkusu apod. V tomto pojetí není tato kategorie postavena na hodnotící škále "dobrý špatný" a kryje se téměř s pojmy ---'styl či sloh (viz ---'sloh umělecký, též ---'styl životní). I zde je ovšem podložena určitou estetickou normou, platnou v širokém sociálním měřítku.

Etymologický základ pojmu vkus i oba uvedené zobecnělé významy svědčí o silné sociální, kulturní a historické relativizaci jeho obsahu, vycházející z různých pojetí estetická, resp. z jeho různého vnímání, z míry závaznosti a zobecnění estetické normy, na niž je v. vázán, a také z intervencí mimoestetických faktorů.

Velmi rozšířené bylo a je pojetí vkusu jako *citu pro krásu*, jejíž vnímání je spojeno s pocitem libosti. tématem 18. st. Populární byly traktáty z první poloviny st., které vyústily do prvního shrnutí pojmu ve Voltairově *Dictionnaire philosophique*. Heslo "Le goût" je zde v zásadě vysvětlováno jako schopnost rozpoznávat krásu a důraz je položen na pěstování a třibení dobrého v. v souvislosti s šířením vzdělanosti. Eseje o v. psal *Ch. L. Montesquieu* a další. V rámci klasicistní estetiky *Ch. Batteux* (1746) prohlašoval, že v. je pro umění tím, čím je pro vědu intelekt. Vedle *J. B. Dubose* byl zastáncem koncepcí vkusu "sebelásky", podle níž se v. řídí tím, jak je člověku blízké to, co vnímá, do jaké míry jde o odraz jeho vlastních citů, jak dalece to lichoť jeho slabostem.

Kritický postoj k těmto teoriím zaujal *J. J. Rousseau*, podle něhož v. není nic jiného než schopnost rozeznat, co se většině lidí líbí, který ale přitom hájí ideu "vrozeného vkusu". Téma v. bylo v této době velmi frekventované i v Itálii, kde byla dokonce založena *Accademia del Buon gusto* (Akademie dobrého vkusu), jejímž účelem bylo očistit v. zejm. od výstředností barokní estetiky. Ale *G. V. Gravina* už uvažoval o změně v. s dobou a *L. A. Muratori* o jeho závislosti na spol. okolnostech.

D. Hume (1739) chápal v. jako naučitelnou způsobilost rozeznat krásné, jehož měřítko určil Bůh stanovením řádu i forem věcí. Časté bylo hledání základů v. v povaze člověka, lidství (*J. G. Herder* aj.). Empiristické koncepce hovořily o shodě většiny lidí jako kritériu v.

Pro 19. st. jsou typické pozitivistické koncepce v. (např. *G. Allena*) a relativizace a subjektivizace jeho kritérií (*F. Nietzsche* a další). Ve 20. st. je spojována ztráta univerzálního významu v. s krizí evrop. kultury, s dehumanizací umění, se zmasověním kultury a dominancí průmyslové výroby.

S-gii přirozeně zajímá především druhá poloha spojená s normativním základem v., s jeho vazbou na zvyky, kult. vzory a spol. konvence. V. bývá přímo definován jako shoda s estetickou normou, zatímco nevkus jako nepodařený pokus o její naplnění. Běžně se stále předpokládá možnost naučit se v. (viz termín "školený vkus"), i když je poněkud neurčitým předmětem soc. učení. Předpokládá se též, že za určitých okolností může podobu estetické normy nabývat i ---'morální norma, a proto bývá v. spojován se slušností, "jemností mravů"

Pro 20. st. je charakteristické uvažování o kategorii vkusu z pozic ---'kulturního relativismu. Probíhající procesy ---'akulturace přinášejí změkčování estetických norem, resp. mísení v. V důsledku vzájemné propojenosti norem lidského chování se používá pojem v. v nejrůznějších oblastech života - nejčastěji tam, kde je velký podíl estetických funkcí (přímých i přenesených), tj. v odívání, bydlení, urbanistice, v pojednání životního prostředí vůbec, v chování ve společnosti, v jazykovém projevu a hlavně v ---'umění. Ve všech těchto oblastech radikálnější ---'inovace přinášejí porušení norem, konvencí.

Některá moderní uměl. hnutí přímo záměrně napadají dobový v., i když nakonec přispějí k vytvoření nového v. V jistém smyslu každá kultura protestu směřuje proti v., který se pojí vždy s nějakou konvencí. Úvahy o právu na individ. v. (podobně jako na individ. morálku) směřují k relativizaci estetických hodnot a k rozpadu estetických norem. Individ. v. je však často ojedinělým přihlášením se k neobvyklé estetické normě, jejíž původ je v jiné době či jiné společnosti. Věd. zájem o v. se zejm. v 2. polovině 20. st. tříští podle jednotlivých aspektů této kategorie: fil. estetický se koncentruje hlavně na vztah v. k hodnotě a estetickému ideálu, psychol. na v. jako součást zaměřenosti osobnosti, uměnovědný na vztah v. a uměl. žánrů v rovině percepce umění, pedagogický na funkci v. v estetické výchově a s-gický na vztah v. ke spol. diferenciaci, především v rovině životního stylu (podle L. Szabóa, 1982). P. Bourdieu (1979) uvažuje mj. přímo o v. jako nástroji interiorizace norem, resp. zvyků konstituovaných daným soc. prostředím. Zvl. pozornost je věnována "literárnímu vkusu": např. R. Peacock (1972) se v souvislosti s analýzou liter. Děj zabývá mj. tím, jak se jednotlivé vývojové fáze společnosti a kultury promítají do variability normativní náplně v. a vztahuje tuto kategorii ke kategorii diskuse a kategorii interpretace, G. Szanto (1987) si klade otázku soc. formování v. ve vztahu k liter. textu a zdůrazňuje závislost pozitivního a negativního hodnocení v. na porozumění příslušnému soc. kontextu. Úvahy o v. lze také najít v rámci ---'sociologie módy a ---'sociologie jídla.

A: taste F: goût N: Geschmack I: gusto

Lit.: : Bourdieu, P.: (1979) *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge. Mass. 1984; Gans, H. J.: *Popular Culture and High Culture: An Analysis and Evaluation of Taste*. New York 1974. Gi/bertová, K. E. - Kuhn, H.: (1953) *Dějiny estetiky*. Praha 1965; Hegel, G. W. F.: *Estetika*, sv. 1. Praha 1966; Losev, A. F. - Šestakov, V. P.: (1965) *Dějiny estetických kategorií*. Praha 1984; Peacock, R.: *Criticism and Personal Taste*. Oxford 1972; Szabá, L: *Vkus a kulturnost*. Bratislava 1982; Szanto, G.: *Narrative Taste and Social Perspectives*. London 1987; viz též -> sociologie umění.

Chtěla bych se zaměřit na vkus jako termín používaný v módě. Pod pojem vkus spadá především vnější vzhled, který si jedinec utváří spolu s oděvem i make-upem, úpravou vlasů a celkovým vyzněním dílčích částí. Oděv vytváří identitu jedince a má vliv na jeho vztah s okolím.

Vkus může být v módě chápán jako cit pro krásu, jejíž vnímání je spojeno s pocitem libosti.

Osobní vkus, kdo určuje, zda je dobrý nebo špatný? Dnes se osobní vkus spojuje s osobním pocitem libosti, to je dáno celkovou individualizací společnosti. Odvíjí se od nositele, zda preferuje pohodlí, tvarování těla, nebo chce jen na první pohled šokovat.

V dějinách módy hrály hlavní roli kulturní hodnoty a významy, které převyšují především novost a vyjádření lidské individuality. (Lipovetsky str.12) Dnes naopak spotřební společnost klade důraz na individualismus, s čímž souvisí rozmach touhy po nezávislosti a sebevyjádření. Kultura mládeže se projevuje i v hodnotovém žebříčku a chování, posunuje se hranice toho, jak lze vypadat.

Jak se móda změnila oproti středověku? Hlavně v počtu účastníků. Je rozdíl, když si v módě libuje desítka lidí, kteří neví co s časem, a když potom zasáhne masy, které mají celý den napilno, a mezi běžné starosti se vloudí ještě otázka každodenního vzezření. Kvůli, ve své podstatě, maličkosti jsou ti, kteří se touto otázkou nezabývají, často bezdůvodně odvrženi od kolektivu. Jsme k sobě navzájem přísní, naučili jsme se soudit ostatní na první dojem.

Spojitosť mezi vkusem popisovaným filozofy a sociology a vkusem módním?- vše se zakládá na lidské osobnosti. Je móda hodna svého postavení? Dnešní společnost si ji zvolila za jednu z ústředních hodnot. Mají lidé ještě vlastní vkus? Nebo jsou natolik ovlivněni módními výstřelky, že se jejich tzv. vkus pouze lepí na paty momentálním trendům?

Zdroje:

Velký sociologický slovník. 2, P-Ž. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 1996. s. 749-1627 ISBN 8071843105. Str.1387-1388

LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti : móda a její úděl v moderních společnostech*. V českém jazyce vyd. 1. Praha : Prostor, 2002. 446 s